

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Globālās tirdzniecības integrācija un ārpakalpojumi: jauno problēmu pārvaldība”

(2008/C 10/17)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2007. gada 16. februārī nolēma sagatavot pašiniciatīvas atzinumu par: “Globālās tirdzniecības integrācija un ārpakalpojumi: jauno problēmu pārvaldība”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija savu atzinumu pieņēma 2007. gada 12. septembrī. Ziņotājs — ZÖHRER kgs, līdzziņotājs — LAGERHOLM kgs.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 438. plenārajā sesijā, kas notika 2007. gada 26. un 27. septembrī (26. septembra sēde), ar 151 balsim par, 1 balsi pret un 8 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Kopsavilkums

1.1 Dažādu apstākļu kopums veicina pārmaiņas tirdzniecības jomā un valstu tautsaimniecību aizvien ciešāku integrāciju globālās tirdzniecības sistēmā. Viens no vissvarīgākajiem apstākļiem ir starptautiskās darba dalīšanas attīstība, kas izraisījusi to, ka dažādos ražošanas procesa posmos notiek aizvien plašāka tirdzniecība ar starpposma produktiem (precēm un pakalpojumiem). Starpposma produktu tirdzniecība ir viens no galvenajiem rūpniecības pārmaiņu virzītājspēkiem, un tā ir īpaša starptautiskās darba dalīšanas forma.

1.2 Atzinuma autori uzskata, ka ārpakalpojumu izmantošanas mēraukla ir ārējā tirdzniecība ar starpposma produktiem, pie kam šāda definīcija atšķiras no vispārpieņemtās, un ir vērojama zināma līdzība ar tā dēvēto uzņēmējdarbības pārvietošanu (“offshoring”), tādēļ jēdzienu nodalīšanas labad varētu lietot terminu “ārpakalpojumi no citām valstīm (ārpakalpojumu iegāde citās valstīs)” (“Offshore — Outsourcing”).

1.3 “Ārpakalpojumu iegādei citās valstīs” ir virkne iemeslu. Visbiežāk diskutējās tiek minētas zemās darbaspēka izmaksas (mazākas algas un/vai zemāks sociālās aizsargātības līmenis). Vienlaikus būtiska nozīme ir arī izejvielu cenām vai jaunuu, strauji augošu tirgu tuvumam. Arī tādi izmaksas samazinoši apstākļi kā mazāk stingri tiesību akti vides jomā vai mazāks nodokļu slogs var veicināt ārpakalpojumu iegādi citās valstīs.

1.3.1 Ārpakalpojumu iegāde citās valstīs nebūt nav jauna parādība, tā ir sinonīms tādai ražošanas organizācijai, kuras pamatā ir darba dalīšana, proti, uzņēmumi specializējas jomā, kuru tie vislabāk pārvalda un kura tiem ir visrentablākā. Informācijas tehnoloģijas un lētas saziņas iespējas paātrina minētās attīstības tendences un paver iespējas pārrobežu tirdzniecībai daudzās jaunās jomās, galvenokārt — pakalpojumu nozarē.

1.3.2 Finansiāli izdevīga un efektīva transporta sistēma ir viens no priekšnoteikumiem, lai izmantotu ārpakalpojumus no citām valstīm.

1.4 Preču tirdzniecības apjoms pasaules tirgū pašreiz ir 15 reizu lielāks nekā 1950. gadā, un tirdzniecības īpatsvars visās pasaules IKP ir trīskāršojies. Globālās pakalpojumu tirdzniecības jomā pašreiz notiek tik pat strauja izaugsme kā preču tirdzniecības jomā, un pakalpojumu tirdzniecības izaugsme ir straujāka nekā IKP pieaugums. Pakalpojumu īpatsvars starptautiskajā tirdzniecībā ir gandrīz 20 %.

1.5 No 1992. līdz 2003. gadam bija vērojams starpposma produktu (no 52,9 līdz 54,1 %) un ražošanas līdzekļu (no 14,9 līdz 16,6 %) īpatsvara pieaugums kopējā importā, turpretī patēriņa preču īpatsvars nedaudz samazinājās. “Sastāvdaļas un komponenti” bija tā starpposma produktu kategorija, kurā bija vērojams būtisks pieprasījuma pieaugums.

1.6 Arī reģionos vērojama ļoti atšķirīgas attīstības tendences. Starpposma produktu īpatsvars 15 valstu ES, Japānas un ASV kopējā importā ir samazinājies, savukārt Ķīnā, Dienvidaustrumu Āzijā un desmit jaunajās ES dalībvalstīs tas ir palielinājies.

1.7 Straujais pakalpojumu tirdzniecības pieaugums galvenokārt vērojams kategorijā “citi pakalpojumi”. Minētajai kategorijai pieskaitāmi galvenokārt ar uzņēmējdarbību saistīti pakalpojumi. Savukārt šajā jomā īpaši pieaug sniegto finanšu, datoru un informācijas pakalpojumu apjoms. Pakalpojumu nozarē lielākie ieguvēji no ārpakalpojumu izmantošanas ir ASV, ES-15 un Indija, pie kam salīdzinoši vislielākā ieguvēja ir Indija.

1.8 Kopumā ES ir sekmīgi saglabājusi vadošās pozīcijas gan globālajā preču, gan pakalpojumu tirdzniecībā. Eiropas uzņēmumi ir vadošie tirgus dalībnieki daudzās rūpniecības nozarēs ar vidēju tehnoloģiju izmantošanas līmeni, kā arī kapitālietilpīgu preču ražošanā. Bažas izraisa augošais tirdzniecības bilances deficīts ar Āziju un visai vājī ES sasniegumi IKT jomā.

1.9 Pateicoties ārpakalpojumu iegādei citās valstīs, pieaug tirdzniecības apjomi, kas paaugstina labklājību kopumā. Tomēr Komiteja arī apzinās, ka minētajā procesā ir gan ieguvēji, gan arī zaudētāji, pie kam vieglāk ir noteikt, kuri ir zaudētāji, jo ārpakalpojumu izmantošanai ir tūlītējas sekas (piemēram, darba ņēmēji zaudē darbu).

1.10 Ņemot vērā Eiropas Savienībai kopumā labvēlīgo attīstību starpposma produktu tirdzniecības jomā, jāatbalsta pozitīva un aktīva ES nostāja brīvas un godīgas globālās tirdzniecības jautājumā, kā arī aktīva globalizācijas stratēģija. Savukārt pašā Eiropas Savienībā vislielākā uzmanība jāvelta globālajā tirdzniecībā gūto labumu sadalei.

1.11 ES ir jāiestājas par godīgiem globālās tirdzniecības nosacījumiem un ilgtspējīgu ekonomisko, sociālo un ekoloģisko attīstību.

1.12 ES būtu jāapzinās un jānostiprina savas priekšrocības. Tieši iepriekš minētajām nozarēm ar vidēju tehnoloģiju pielietojuma līmeni bieži vien ir raksturīga spēja izstrādāt un ieviest jauninājumus. Līdztekus jāveic arī ieguldījumi jaunās nozarēs — gan materiālā, gan ideju veidā.

1.13 Tā kā ārpakalpojumu iegāde citās valstīs attīstās, ir steidzami jāveic plašāka un diferencētāka analīze. Komiteja iesaka Komisijai uzsākt šādu analīzi, kurā būtu jāparedz arī iespējamie attīstības scenāriji tuvākā nākotnē un vidējā termiņā un kuras veikšanā jāiesaista arī ieinteresētās puses. Šāda analīze varētu būt arī daļa no nozaru apsekojumiem, kas tiek veikti saskaņā ar jauno rūpniecības politiku, un tā varētu kalpot par pamatu diskusijām nozaru sociālo partneru dialogā.

1.14 Lisabonas stratēģija sniedz būtiskas atbildes uz jautājumu, kā Eiropā risināt problēmas, kuras radījuši globālās tirdzniecības integrācija un Eiropas ražotņu pārvietošana uz ārvalstīm, kas notiek arvien biežāk. Šajā sakarā Komiteja uzsver, jāveic šādi nozīmīgi uzdevumi, lai globalizācijas procesā Eiropa spētu pielāgoties un būtu konkurētspējīga:

- jāpabeidz iekšējā tirgus izveide un tas jānostiprina;
- īpaši jāveicina jauninājumu izstrāde un ieviešana;
- jāveicina nodarbinātība.

2. Atzinuma pamatojums un galvenie aspekti

2.1 Dažādu apstākļu kopums (tirdzniecības liberalizācija, pārvaldījumu un sakaru izmaksu samazināšanās, ienākumu paaugstināšanās, aizvien izteiktāka darba dalīšana starptautiskā līmenī utt.) veicina pārmaiņas tirdzniecības jomā un valstu tautsaimniecību aizvien ciešāko integrāciju globālās tirdzniecības sistēmā. Viens no vissvarīgākajiem apstākļiem ir starptautiskās darba dalīšanas attīstība, kas izraisījusi to, ka dažādos ražošanas procesa posmos notiek aizvien plašāka tirdzniecība ar starpposma produktiem (precēm un pakalpojumiem). Minētais starpproduktu tirdzniecības pieaugums, kas šajā dokumentā apzīmēts ar terminu "ārpakalpojumi", liecina, ka globālajā un reģionālajā līmenī notiek daudzu ražošanas procesu pārstrukturēšana, ko var vērot arī daudzās pakalpojumu nozares jomās.

2.2 No dažādām pusēm tiek apdraudētas rūpnieciski attīstīto valstu līdzšinējās salīdzinošās priekšrocības, proti, darba ņēmēju profesionālā kvalifikācija un tehniskā zinātība par ražojumiem vai ražošanas procesiem. Šajā strauji mainīgajā vidē ES rodas jauni konkurenti, kas ir sevi apliecinājuši daudzās ekonomikas nozarēs un augstas pievienotās vērtības pakalpojumu sektorā. Tādējādi strauji pieaug problēmu skaits, kuras ES uzņēmumiem ir jārisina.

2.3 Starpposma produktu tirdzniecība ir viens no galvenajiem rūpniecības pārmaiņu virzītājspēkiem, un tā ir īpaša starptautiskās darba dalīšanas forma, kas strauji aizstāj internacionalizācijas tradicionālākās formas. Nenoliedzami, ka tirgu globalizācija līdz ar tehnikas attīstību ir pavērusi iespēju attiecīgā produkta ražošanas procesu sadalīt vairākos augšupējos un lejupējos posmos, kas seko viens otram un kas parasti tiek veikti vairākās valstīs.

2.4 Šī atzinuma mērķis ir, pirmkārt, noskaidrot, kā ārpakalpojumu izmantošanu preču un pakalpojumu jomā pasaules mērogā sekmē galvenokārt tieši attīstība Āzijas valstīs, it īpaši Ķīnā un Indijā, kā arī jauno ES dalībvalstu integrācija. Otrkārt, ir arī jānoskaidro, vai un cik lielas grūtības ES var sagādāt jaunu un visā pasaulē aktīvi darbojošos tirdzniecības lielvaru veidošanās un ar to saistītās globālās izmaiņas, kas skar salīdzinošās priekšrocības, it īpaši tajos tirgos, kuros ES pašreiz ieņem vadošās pozīcijas. Tie galvenokārt ir tirgi, kuriem raksturīgas vidējs tehnoloģiju pielietojuma līmenis un kapitālietilpīgu preču ražošana, piemēram, autobūve un farmaceutiskā rūpniecība, kā arī īpašo iekārtu ražošana.

2.5 Šajā atzinumā nav aplūkota uzņēmumu pārvietošanas parādība, jo minētajam tematam jau ir veltīti citi Komitejas atzinumi.

2.6 Kopumā tas nozīmē, ka pašreiz rūpniecībā vērojama interesanta parādība, kas liks ES uzņēmumiem vairāk attīstīt savas salīdzinošās priekšrocības, kuras tiem līdz šim ļāvušas gūt labumu, taču kuras turpmāk tiem vairs nav garantētas — pat arī tādās pavisam jaunās ekonomikas nozarēs, kāda ir pakalpojumu sniegšanas nozare. Analizējot minēto attīstības procesu, būtu iespējams noteikt nozares, kurās pašreiz vērojama un nākotnē iespējama atpalcība, un norādīt ES rūpniecībai, ka savlaicīgi jāpieņem pareizie lēmumi.

3. Globālās tirdzniecības attīstība

3.1 Turpmākās analīzes pamatā ir pētījums, kas 2006. gada oktobrī publicēts Eiropas Komisijas Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāta izdevuma "Economic papers" 259. numurā (1).

3.1.1 Minētajā pētījumā aplūkots laika posms no 1990. līdz 2003. gadam. Šis laika posms ir interesants tādēļ, ka tieši divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā notika Eiropai nozīmīgas pārmaiņas globālās tirdzniecības jomā. Starptautiskajā tirdzniecībā aizvien vairāk iesaistījās Ķīnas Tautas Republika, kas vēlāk pievienojās arī Pasaules tirdzniecības organizācijai. Turpinoties kopējā tirgus izveidei, padziļinājās arī ES iekšējā integrācija. Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu politiskā un ekonomiskā atvērtība un to integrācija izraisīja ES iekšējā tirgus paplašināšanos. Minētā laika posma sākumā ES bija 12 dalībvalstis, turpretī pašreiz — jau 27.

3.1.2 Vienlaicīgi būtiskas pārmaiņas notika arī Indijā, Krievijā un Dienvidamerikā (galvenokārt Brazīlijā), kas nostiprināja to pozīcijas globālās tirdzniecības jomā.

(1) "Economic Papers" 259. numurs: "Global trade integration and outsourcing: How well is the EU coping with the new challenges?" ("Globālā tirdzniecība un ārpakalpojumi: cik veiksmīgi ES spēj risināt jaunās problēmas"), Karel Havik un Kierian Mc Morrow.

3.1.3 Par attīstību laika posmā pēc 2003. gada vēl nav iespējams izteikt pamatotus spriedumus, jo līdz minētā pētījuma pabeigšanas brīdim vēl nebija pieejami ticami dati par šo periodu. Tomēr varam uzskatīt, ka pētījumā minētās attīstības tendences 10 jaunajās ES dalībvalstīs varētu būt raksturīgas arī Bulgārijai un Rumānijai. Tekstilrūpniecības piemērs liecina, ka attīstība norit pat vēl straujāk.

3.2 Preču tirdzniecības apjoms globālajā tirgū pašreiz ir 15 reizi lielāks nekā 1950. gadā, un tās īpatsvars visas pasaules IKP ir jau trīskāršojies. Globālās pakalpojumu tirdzniecības izaugsmes rādītāji pašreiz līdzinās preču tirdzniecības izaugsmes rādītājiem (kopš 1990. gada vidējais pieaugums bijis 6 % gadā), un pakalpojumu tirdzniecības pieaugums ir straujāks nekā IKP pieaugums. Pakalpojumu īpatsvars starptautiskajā tirdzniecībā ir gandrīz 20 %.

3.2.1 Attīstība kopumā ir visai stabila, taču atsevišķu preču un pakalpojumu kategoriju izaugsmes rādītāji ievērojami atšķiras.

3.2.2 Kā jau minēts ievadā, starptautiskā darba dalīšana ir viens no globālās tirdzniecības nozīmīgākajiem virzītājspēkiem. Minētā darba dalīšana sekmē aizvien lielāku starpproduktu (kā preču, tā pakalpojumu) tirdzniecības pieaugumu. Šī aizvien plašākā starpproduktu tirdzniecība (piemēram, ar pusfabrikātiem, sastāvdaļām un komponentiem) vai arī "ārpakalpojumu izmantošana" liecina, ka globālajā/reģionālajā līmenī — atšķirībā no valsts līmeņa — notikusi daudzu ražošanas procesu reorganizācija, un atspoguļo tiešo ārvalstu investīciju milzīgo pieaugumu no mazāk nekā 5 % no pasaules IKP 1980. gadā līdz vairāk nekā 15 % deviņdesmito gadu beigās. Tomēr ne visas tiešās ārvalstu investīcijas vienmēr ir saistītas ar ārpakalpojumiem.

3.2.3 Globālās ražošanas sistēmas, kā arī efektīvas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, kas sekmē ārpakalpojumu izmantošanu vai varētu teikt arī — vertikālo specializāciju, ietekmē arī daudzas pakalpojumu nozares.

3.2.4 Ražošanas procesu internacionalizācija reģionālajā un globālajā līmenī sekmējusi atsevišķu rūpniecības nozaru un arī uzņēmumu iekšējās tirdzniecības pieaugumu. Vienas valsts noteiktas rūpniecības nozares uzņēmumu eksports ir aizvien biežāk atkarīgs no importētiem starpposma produktiem, kurus ražo tās pašas nozares uzņēmumi vai daudz nacionālu uzņēmumu meitas uzņēmumi.

3.3 Tirdzniecības pārskats atkarībā no attiecīgās ražošanas stadijas

3.3.1 Izmantojot ANO "Vispārējo ekonomikas kategoriju klasifikāciju", preces iespējams iedalīt pēc to galīgā pielietojuma (piemēram, starpposma produkti, patēriņa preces vai ražošanas līdzekļi).

3.3.2 No 1992. līdz 2003. gadam bija vērojams starpposma produktu (no 52,9 līdz 54,1 %) un ražošanas līdzekļu (no 14,9 līdz 16,6 %) īpatsvara pieaugums kopējā importā, turpretī patēriņa preču īpatsvars nedaudz samazinājās. "Sastāvdaļas un komponenti" bija tā starpposma produktu kategorija, kurā bija vērojams būtisks pieprasījuma pieaugums. Īpaši raksturīgi tas ir IKT nozarei un automobiļu rūpniecībai.

3.3.3 Arī reģionos vērojamas ļoti atšķirīgas attīstības tendences. Starpposma produktu īpatsvars 15 veco ES dalībvalstu, Japānas un ASV kopējā importā ir samazinājies, savukārt Ķīnā, Dienvidaustrumu Āzijā un jaunajās ES dalībvalstīs (ES-10) tas ir palielinājies.

3.4 Šajā dokumentā netiek aplūkota tirdzniecība un attīstības tendences 15 vecajās ES dalībvalstīs. Tomēr jāuzsver, ka tieši tirdzniecība ar minētajām valstīm veido lielāko daļu (divas trešdaļas līdz 80 %) no dažu ES dalībvalstu tirdzniecības kopapjoma. Atzinuma autori uzskata, ka ārpakalpojumu izmantošanas mēraukla ir tikai ārējā tirdzniecība ar starpposma produktiem, pie kam šāda definīcija atšķiras no vispārpieņemtās, un ir vērojama zināma līdzība ar tā dēvēto uzņēmējdarbības pārvietošanu ("offshoring"), tādēļ jēdzienu nodalīšanas labad varētu lietot terminu "ārpakalpojumi no citām valstīm" ("Offshore — Outsourcing").

4. Iemesli aizvien plašākai ārpakalpojumu iegādei citās valstīs

4.1 Ir daudz dažādu iemeslu, kādēļ uzņēmums izlemj pārvietot savu uzņēmējdarbību vai tās atsevišķas daļas uz ārzemēm. Šķiet, ka pašreiz galvenais iemesls ir zemākās darba spēka izmaksas. Būtiska nozīme ir arī tādiem faktoriem kā zemākas izejvielu cenas un atrašanās tuvāk tirgiem, kur notiek strauja izaugsme. Šādu lēmumu nelabvēlīgi var ietekmēt zems ražīguma līmenis, nedrošas tiesību sistēmas, infrastruktūras nepilnības, neizdevīgi tirdzniecības nosacījumi (piemēram, muitas nodevas, normas), nepietiekamas iespējas kontrolēt un reaģēt problēmu rašanās gadījumā.

4.2 Ražotņu pārvietošana vai tādu preču iepirkšana, ko uzņēmumi iepriekš ražoja paši, nebūt nav jauna parādība. Visās rūpnieciski attīstītajās valstīs jau daudzus gadus ir ierasts vietējo darba spēku aizvietot ar ārvalstu darba spēku. Ārpakalpojumu izmantošana patiesībā ir sinonīms darba dalīšanai un tam, ka uzņēmumi specializējas jomā, ko tie vislabāk pārvalda, lai saglabātu savu konkurētspēju un to darbība izmaksu ziņā būtu efektīva. Tomēr ir arī kāda jauna tendence, proti, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT) pēdējos gados ir pavērušas iespēju izmantot ārpakalpojumus, lai sniegtu jauna veida pakalpojumus vai ražotu preces. Piemēram, informācijas tehnoloģijas un lētas saziņas iespējas šodien atvieglo uzņēmumu iespējas izmantot ārpakalpojumus lielākajā daļā gadījumu, kad attiecīgās darbības var reproducēt/īstenot ciparu formātā, piemēram, IT atbalsta pakalpojumi, administratīvie pakalpojumi, zvanu centri, programmatūras izstrāde un dažas pētniecības un izstrādes darbības.

4.2.1 IKT ir pavērušas papildu iespējas izmantot ārpakalpojumus arī preču ražošanā, jo tagad starpproduktus iespējams saņemt vienlaicīgi no vairākiem piegādātājiem. Tieslaika (beznoļiktavu) ražošanā būtiska nozīme ir IKT, lai vienlaikus koordinētu gan atsevišķu sastāvdaļu un komponentu izgatavošanu, kas notiek dažādos tuvāk vai tālāk izvietotos uzņēmumos, gan arī to piegādi.

4.3 Ja iespējams izmantot ārpakalpojumus, tad tos parasti var arī iegādāties ārzemēs. Uzņēmējdarbības procesu pārvietošana var izpausties kā atsevišķu uzdevumu uzticēšana tā paša uzņēmuma filiālei ārzemēs vai arī neatkarīgam piegādātājam.

Kā jau minēts, tā nav pilnīgi jauna parādība. Drīzāk gan straujā IKT attīstība un ar to saistītā saziņas izmaksu samazināšanās ir pavērusi iespēju pārrobežu pakalpojumu aprītē iekļaut daudzus jaunus starppakalpojumus. Šodien tāds uzdevums kā arhitektu tehnisko rasējumu sagatavošana, radiologa konsultācijas par rentgena uzņēmumiem vai atsevišķus juridiskus pakalpojumus var uzticēt minēto pakalpojumu sniedzējiem visā pasaulē. Tādējādi IKT attīstība, kas ļāvusi samazināt darījumu izmaksas un pavērusi iespēju tirgoties ar pilnīgi jaunām lietām, ir paplašinājusi starptautisko tirdzniecību. Divdesmitā gadsimta piecdesmitajos gados līdzīga ietekme bija starptautiskās konteineru sistēmas ieviešanai, kas arī veicināja starptautiskās tirdzniecības uzplaukumu (²).

4.4 Šajā atzinumā galvenā uzmanība veltīta ārpakalpojumu iegādei citās valstīs. Tomēr vispārējās politiskajās debatēs to bieži vien jauc ar ārvalstu tiešajām investīcijām. Piemēram, dažas attīstības tendences, kas patiesībā ir daļa no darbībām uzņēmējdarbības paplašināšanai ārvalstīs, lai tādējādi iesaistītos vietējā tirgū, bieži tiek raksturotas kā ārpakalpojumu izmantošanas/uzņēmumu pārvietošanas izpausmes formas. Lai varētu noteikt, vai attiecīgās ražotnes pārvietošana ir uzņēmējdarbības pārvietošanas gadījums, ir jānosaka, kāds ir uzņēmuma mērķa tirgus. Uzņēmējdarbības izvēršanai ārvalstīs, ja tās vienīgais mērķis ir apgūt ārzemju tirgus (horizontālās ārvalstu tiešās investīcijas), ne vienmēr — pat ne īstermiņā — būs nelābvēlīga ietekme uz nodarbinātību mītnes zemē. Tieši pretēji — tā var ļoti pozitīvi ietekmēt kā rentabilitāti, tā arī nodarbinātību uzņēmuma pamatdarbības vietā.

4.5 Taču nav šaubu, ka zemākas darba spēka izmaksas (mazas algas un/vai zemāks sociālās aizsargātības līmenis) un vajadzība piekļūt tuvāk tirgiem nav vienīgie iemesli, kas mudina uzņēmumus pārvietot ražošanu. To var veicināt arī zemākas izmaksas, pateicoties, piemēram, mazāk stingrām vides prasībām vai nodokļu atvieglojumiem. Nesenās norises Eiropas cementa rūpniecībā ir interesants uzņēmējdarbības pārvietošanas piemērs, kas ilustrē iepriekš teikto. Daži Eiropas cementa ražotāji pārvietoja klinkera ražošanu uz Ķīnu, jo Eiropā ievērojami palielinājušās enerģijas cenas, kas daļēji izskaidrojams ar CO₂ emisiju tirdzniecības sistēmas ieviešanu ES, un cementa rūpniecībai noteikti tieši CO₂ emisiju ierobežojumi.

4.6 Vēl viens un nebūt mazsvarīgs priekšnosacījums ārpakalpojumu iegādei citās valstīs ir izmaksu ziņā izdevīga un efektīva transporta sistēma.

5. Ārpakalpojumu izmantošana preču ražošanā

5.1 Ārpakalpojumu izmantošana, ar ko pētījumā ir apzīmēta atsevišķu ražošanas procesa daļu nodošana ārējiem piegādātājiem vai paša uzņēmuma ārpus ES dibinātām filiālēm, ir saistīta ar šādiem faktoriem:

(²) Konteinerizēšana ir ģenerālravu vai atsevišķu preču partiju vairākiežu transportēšanas sistēma, izmantojot ISO standarta konteinerus. No vienas vietas uz otru preces iespējams viegli pārvietot šajos konteineros, kurus var droši iekraut konteineru kuģos, kravas automobiļos, dzelzceļa vagonos, automašīnās un lidmašīnās. Konteinerizēšanas koncepcija tiek uzskatīta par galveno jauninājumu loģistikas jomā, kas divdesmitajā gadsimtā izraisīja kardinālas pārmaiņas kravu apstrādes jomā un būtiski samazināja transportēšanas izmaksas.

- globālās tirdzniecības plūsmu pieaugumu veicina ražošanas struktūru internacionalizācija un aizvien lielākās ārvalstu tiešās investīcijas visā pasaulē;
- pieaug starpposma produktu (galvenokārt sastāvdaļu un komponentu) un ražošanas līdzekļu globālā importa īpatsvars. Tas veicina arī rūpniecības un uzņēmumu iekšējās tirdzniecības apjoma palielināšanos;
- ir vērojams būtisks rūpnieciski attīstīto valstu un attīstības valstu/valstu ar strauju ekonomikas izaugsmi savstarpējās tirdzniecības apjoma pieaugums. Starpposma produktu importa īpatsvars ES-15 dalībvalstīs, ASV un Japānā samazinās, turpretī tas pieaug minēto valstu mazāk attīstītajās partnervalstīs, kas atrodas attiecīgajā reģionā;
- atsevišķu ražošanas procesa posmu nodošana ārpakalpojumu sniedzējiem ir īpaši raksturīga IKT nozarei un automobiļu rūpniecībai, kurās darbojas lieli starptautiskie uzņēmumi.

6. Ārpakalpojumu izmantošana pakalpojumu nozarē

6.1 Globālās pakalpojumu tirdzniecības apjoms kopš divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu vidus ir strauji pieaudzis. Tās izaugsmes rādītāji pašreiz līdzinās preču tirdzniecības izaugsmes rādītājiem, un pakalpojumu tirdzniecības pieaugums ir straujāks nekā IKP pieaugums. Pakalpojumu īpatsvars kopējā IKP pieaugā no 3,8 % 1992. gadā līdz 5,7 % 2003. gadā.

6.2 Izaugsmes rādītāji transporta un tūrisma nozarē bija vienā līmenī ar IKP izaugsmes rādītājiem, taču straujais pakalpojumu tirdzniecības pieaugums ir saistīts ar izaugsmi kategorijā "citi pakalpojumi". Minētajai kategorijai pieskaitāmi galvenokārt ar uzņēmējdarbību saistīti pakalpojumi. Savukārt šajā jomā īpaši pieaug sniegto finanšu, datoru un informācijas pakalpojumu apjoms.

6.3 Ja salīdzina tirdzniecības neto bilanci (eksporta un importa darījumu attiecība), ieguvēji no ārpakalpojumu izmantošanas pakalpojumu nozarē ir ASV, ES-15 un Indija, pie kam salīdzinoši vislielākā ieguvēja ir Indija.

7. ES priekšrocības un trūkumi

7.1 Laika posmā kopš 1990. gada ES kopumā ir izdevies saglabāt vadošās pozīcijas gan globālajā preču, gan pakalpojumu tirdzniecībā. Tas daļēji saistīts ar apstākli, ka globālajā ekonomikas attīstības procesā deviņdesmito gadu sākumā, kas bija saistīts ar lieliem ieguldījumiem, priekšroka tika dota tām rūpniecības nozarēm, kurās ražo kapitālietilpīgas preces, un tieši šajā jomā ES pozīcijas ir salīdzinoši spēcīgas. ES ir vadošais tirgus dalībnieks daudzās rūpniecības nozarēs ar vidēju tehnoloģiju izmantošanas līmeni, kā arī kapitālietilpīgu preču ražošanā. ES ir īpaši panākumi automobiļu ražošanā visā pasaulē, farmācijas rūpniecībā, specializēto iekārtu ražošanā, kā arī finanšu un ekonomikas pakalpojumu jomā.

7.1.1 ES ārējās tirdzniecības bilances pārpalikums no 1992. līdz 2003. gadam palielinājās no 0,5 % līdz 1,5 % no IKP, tādējādi ievērojami veicinot IKP kopējo pieaugumu.

7.1.2 Būtiska ES priekšrocība, bez šaubām, ir attīstītais iekšējais tirgus, kurš ne tikai nodrošina stabilus tiesiskos pamatprincipus, bet tas ir arī liels vietējais tirgus pats par sevi. Daļu ārpalpojumu nodrošina valstis, kas nesēn pievienojušās ES.

7.1.3 Pētījums liecina, ka dažās ražošanas nozarēs, piemēram, automobiļu ražošanā ārpalpojumu iegāde citās valstīs koncentrējas noteiktos reģionos (ES-15 to dara jaunajās dalībvalstīs, ASV — Meksikā un Brazīlijā, Japāna — Dienvidaustrumu Āzijā un Ķīnā). Tas izskaidrojams galvenokārt ar izmaksām ģeogrāfiskā attāluma dēļ (piemēram, transporta izmaksas). Tomēr jauno tehnoloģiju un pakalpojumu jomā šīm izmaksām ir mazāka nozīme.

7.2 Pētījumā minētas arī dažas jomas, kas rada pamatu satraukumam. No ģeogrāfiskā viedokļa bažas izraisa arvien lielāks deficīts tirdzniecībā ar Āziju kopumā, savukārt tehnoloģiju jomā — visai vāji ES sasniegumi IKT nozarē. Šajā ziņā īpaši jāņem vērā, ka dažu attīstības valstu mērķis ir kļūt par vadošām vērtību ķēdes dalībniecēm, tādēļ tās daudz līdzekļu iegulda pētniecībā un izstrādē, kā arī izglītībā.

7.2.1 Āzijas līdzšinējos panākumus globālajā tirdzniecībā nodrošināja galvenokārt tādas nozares kā, piemēram, IKT, kas no Eiropas viedokļa nebija salīdzinoši tik svarīgas kā automobiļu ražošana, farmācijas vai ķīmijas rūpniecība. Pēdējos piecpadsmit gados daudzas Āzijas valstis ir pastiprināti pievērsušās IKT produktu eksportam⁽³⁾. Jādomā, ka turpmāk šīs valstis pievērsīsies arī tām rūpniecības nozarēm, kurās līdz šim dominēja ES (kā to jau apliecina tekstilrūpniecības piemērs).

7.2.2 ES un Ķīna tirdzniecības struktūras lielā mērā viena otru papildina — ES specializējas rūpniecības nozarēs ar vidēju tehnoloģiju izmantošanas līmeni un kapitālietilpīgu preču ražošanā, savukārt Ķīna pievērsas darbietilpīgām rūpniecības nozarēm ar zemu tehnoloģiju izmantošanas līmeni un ar IKT saistītai ražošanai. Pateicoties tieši šīm papildināmības modelim, vērojamas ES izdevīgas attīstības tendences tirdzniecības jomā, proti, daudzas ES dalībvalstis pašreiz bauda ievērojamas priekšrocības, nosakot cenas valstīm ar strauju ekonomisko attīstību, piemēram, Ķīnai. Tas liecina, ka valstu ar strauju ekonomisko attīstību, piemēram, Ķīnas attīstības process var būt abpusēji izdevīgs, nodrošinot būtisku ienākumu pieaugumu uz vienu iedzīvotāju kā attīstītajās, tā arī jaunattīstības valstīs.

7.2.3 Pakalpojumu nozarē Indijai kā ārpalpojumu sniedzējai pagaidām (vēl) nav lielas makroekonomiskas nozīmes.

⁽³⁾ Ražotnes, kurās ir zema ražošanas pašizmaksa un kurās bieži izmanto arī dārgus, tehnoloģiski augstvērtīgus produktus un zinātību (*know-how*) no ASV vai Eiropas, ir veicinājušas tādu ražojumu kā datoru un mobilo tālrunu nonākšanu tirgū par mērenām cenām un līdz ar to pieejamību plašam patērētāju lokam.

7.3 Vidējā termiņā un ilgtermiņā ES būs jāsaskaras ar šādām problēmām ārējās tirdzniecības jomā:

7.3.1 ES labie sasniegumi divdesmitā gadsimta deviņdesmitajos gados lielā mērā izskaidrojami ar sākotnējā, investīcijām bagātā globālās tirdzniecības liberalizācijas posmā gūto peļņu, tomēr šāda attīstība neturpināsies bezgalīgi.

7.3.2 ES raksturīgi vāji rādītāji daudzās augsto tehnoloģiju nozarēs, īpaši IKT jomā.

7.3.3 Āzija kļūst par vienu no iespējamiem konkurentiem dažās ES īpaši svarīgās ekonomikas nozarēs. Ļoti ticams, ka Ķīnas uzņēmumi, kuru izmaksas ir zemas, kontrolēs lielu daļu darbietilpīgu ražošanas nozaru ar zemu tehnoloģiju pielietojuma līmeni. Minētā procesa ietekme visvairāk būs jūtama ES, mazāk — ASV vai Japānā.

8. Ieguvēji un zaudētāji no ārpalpojumu iegādes citās valstīs

8.1 Ārpalpojumu iegāde citās valstīs veicina tirdzniecību, bieži tā ir tirdzniecība ar jauniem produktiem un tirdzniecība jaunās nozarēs. No teorētiskiem un empīriskiem pētījumiem ir zināms, ka tirdzniecība rada pārticību, tātad varētu uzskatīt, ka ārpalpojumu iegāde citās valstīs vairo labklājību visā pasaulē. Šāds viedoklis, protams, nav viennozīmīgs, jo ir jāņem vērā fakts, ka tās priekšrocības izmaksu jomā, kas veicina noteiktu produktu ražošanas pārvietošanu, var būt saistītas ar mazāk stingru vides jautājumu tiesisko regulējumu, kam savukārt var būt globāla mēroga ietekme uz vidi. Ja šāds pieņēmums tomēr neatbilst patiesībai, varam uzskatīt, ka uzņēmējdarbības pārvietošana paaugstina labklājību visā pasaulē. Tomēr zināms ir arī tas, ka tirdzniecībā bieži vien ir gan ieguvēji, gan arī zaudētāji, un tādēļ ir jāatbild uz jautājumu, kuri būs ieguvēji un kuri — zaudētāji no uzņēmējdarbības pārvietošanas, kas Eiropā kļūst aizvien izplatītāka.

8.1.1 Uzņēmuma lēmums par attiecīgā uzdevuma uzticēšanu ārpalpojumu sniedzējiem no uzņēmuma viedokļa, protams, var izrādīties nepareizs. Tam var būt vairāki iemesli. Iespējams, ka klientiem nepatīk, ka viņus apkalpo zvanu centri ārzemēs, uzņēmumi var nesaņemt starpposma produktus pieprasītajā kvalitātē un noteiktajā laikā, var rasties uzņēmumu un klientu vai pārrobežu saziņas pārrautumi kultūras atšķirību dēļ, iespējams arī, ka konkurentu rīcībā nonāk konfidenciāla informācija.

8.1.2 Tomēr vispirms jāaplūko gadījums, kad uzņēmums (vai iestāde) ir sekmīgi īstenojis lēmumu par ārpalpojumu iegādi citās valstīs vai attiecīgā uzdevuma veikšanas pārvietošanu uz citu valsti. Kuri minētajā procesā būs ieguvēji un kuri — zaudētāji?

8.2 Ieguvēji

8.2.1 Eiropas uzņēmumi, kas pārvieto savu uzņēmējdarbību un iegādājas ārpakalpojumus citās valstīs.

8.2.2 Pateicoties zemākām darba spēka izmaksām, tiem paveras iespēja ievērojami samazināt izmaksas. Ilgākā laika periodā šiem uzņēmumiem arī būs pieejami labi apmācīti darbinieki kā tiešā veidā — uz ārvalstīm pārceltajās ražotnēs, tā arī netiešā veidā — izmantojot citu valstu vietējo piegādātāju piedāvātos ārpakalpojumus. Turklāt uzņēmumu, kuri darbojas Eiropas valstīs ar labu darba tirgus tiesisko regulējumu, ārvalstu ražotnes reizēm pavērs tiem iespēju elastīgāk pārvaldīt tajos nodarbināto darbaspēku. Pārvietojot ražotni uz citu valsti, iespējams uzsākt arī jaunu tirgu apguvi. Šādas vietējās ražotnes var nodrošināt Eiropas uzņēmumiem iespēju ražot preces un piedāvāt pakalpojumus par cenām, kādas var atļauties maksāt patērētāji tirgos ar zemu algu līmeni.

8.2.3 Eiropas valstis, uz kurām pārvietota ražošana un pakalpojumu sniegšana vai kuras sniedz ārpakalpojumus citu valstu ražošanas un pakalpojumu uzņēmumiem.

8.2.4 Eiropas Savienībai 2004. un 2007. gadā pievienojās 12 jaunas dalībvalstis, un tajā tagad ir vairākas lielas valstis, uz kurām pārvietoti ražošanas un pakalpojumu uzņēmumi vai kuras sniedz ārpakalpojumus citu valstu ražošanas un pakalpojumu uzņēmumiem. Tomēr “ražošanas uzņēmumu pārvietošana” sniegusi labumu arī dažām ES-15 dalībvalstīm, īpaši Īrijai. Piegādātāju valstu ieguvumi ir nepārprotami: uzņēmumu lēmumi par uzņēmējdarbības pārvietošanu un ārpakalpojumu iegādi citās valstīs sniedz labumu gan īstermiņā, proti, jaunu darba vietu izveide un investīciju piesaiste, gan ilgtermiņā — tehnoloģiju nodošana un prasmju tālāknodešana vietējiem iedzīvotājiem.

8.2.5 Uzņēmumu, kuri pārvietojuši uzņēmējdarbību uz citām valstīm vai iegādājas ārpakalpojumus citās valstīs, ražoto preču un sniegto pakalpojumu patērētāji. Minēto preču un pakalpojumu gala patērētāji var būt ieguvēji tādēļ, ka to cenas būs zemākas. Piemēram, aplēses liecina, ka pusvadītāju un atmiņas karšu cenu samazināšanās par 10 % līdz 30 % divdesmitā gadsimta deviņdesmitajos gados bija izskaidrojama ar IT aparatūras ražošanas globalizāciju. Ieguvums patērētājiem varētu būt arī garākās darba stundas daudzās pakalpojumu sniegšanas nozarēs, piemēram, iespēja piezvanīt uzņēmuma zvanu centram Bangalorā pēc pulksten 17.00 (GMT koordinētais universālais laiks/Viduseiropas laiks). Cenu pazemināšanās atkarībā no uzņēmējdarbības pārvietošanas un ārpakalpojumu iegādes citās valstīs īpatsvara uzņēmējdarbības kopapjomā mazinās inflāciju un tādējādi sekmēs reālās pirktpējas pieaugumu.

8.3 Zaudētāji

8.3.1 Eiropas darba ņēmēji, kas zaudē darbu uzņēmējdarbības pārvietošanas un ārpakalpojumu no citām valstīm izmantošanas dēļ.

Acīmredzama un tieša ir negatīvā ietekme uz darba ņēmējiem, kuri zaudē darbu uzņēmējdarbības pārvietošanas vai ārpakalpojumu no citām valstīm izmantošanas dēļ. Darbu zaudējušie būs tikai maza un koncentrēta cilvēku grupa, kuru minētie procesi ietekmēs vissmagāk, savukārt ieguvēji no uzņēmējdarbības pārvietošanas un ārpakalpojumu iegādes citās valstīs ir daudz lielāka un daudzveidīgāka grupa, kuras pārstāvju (iespējams, izņemot vienīgi uzņēmumu) individuālais ieguvums ir salīdzinoši neliels. Šī ieguvēju un zaudētāju attiecības nelīdzsvarotība nozīmē, ka uzņēmējdarbības pārvietošanas ekonomikas politika ir līdzīga lielākajai daļai citu diskusiju par brīvo tirdzniecību un importēto preču radīto konkurenci. Lai palīdzētu minētajai iedzīvotāju grupai, ES var izmantot Padomes pēc Komisijas iniciatīvas izveidoto instrumentu — “Eiropas Globalizācijas pielāgošanas fondu”, kura līdzekļi gan ir ierobežoti.

8.3.2 Eiropas uzņēmumi, kas nespēj piemērot “paraugpraksi”, proti, pārvietot uzņēmējdarbību un izmantot ārpakalpojumus no citām valstīm.

Viena no Eiropas lielākajām problēmām ir zemais produktivitātes pieaugums. Globalizācijai paātrinoties, aizvien lielākā skaitā rūpniecības nozaru konkurence spiež uzņēmumus izstrādāt stratēģijas uzņēmējdarbības pārvietošanai un ārpakalpojumu iegādei citās valstīs, un tiem uzņēmumiem, kas nespēs savu darbību reorganizēt, pārvietojot uzņēmējdarbību un izmantojot ārpakalpojumus no citām valstīm noteiktu starpposma produktu ražošanai vai starpposma uzdevumu veikšanai, būs grūti konkurēt ar ES un ārpuskopienas valstu uzņēmumiem, kas būs gatavi šādi reorganizācijai. Tas nozīmē — pastāv risks, ka minēto uzņēmumu izaugsme būs lēnāka, un tie visbeidzot var tikt pilnībā izspiesti no tirgus vai tie būs spiesti pārvietot visu ražošanu ārpus savas izcelsmes valsts. Abos gadījumos likvidēto darba vietu skaits būs lielāks nekā gadījumā, ja uzņēmējdarbības pārvietošana un ārpakalpojumu iegāde citās valstīs būtu notikusi agrāk.

9. Īstenojamie pasākumi un ieteikumi

9.1 Komiteja jau agrāk ir vairākkārt paudusi viedokli par globālās tirdzniecības un globalizācijas jautājumiem (*). Pēdējo reizi — atzinumā par tematu “ES izaicinājumi un iespējas saistībā ar globalizāciju” (REX/228 — ziņotājs: Malosse kgs). Minētajā atzinumā Komiteja cita starpā iestājas par kopīgu globalizācijas stratēģiju, tiesiskas valsts principu ievērošanu visā pasaulē, līdzsvarotu un atbildīgu tirdzniecības atvēršanu, straujāku integrāciju un globalizāciju ar humānu ievirzi.

9.1.1 Ņemot vērā Eiropas Savienībai kopumā labvēlīgo attīstību starpposma produktu tirdzniecības jomā, ir jāatbalsta pozitīva un aktīva ES nostāja brīvas globālās tirdzniecības jautājumā, kā arī aktīva globalizācijas stratēģija. Turklāt vislielākā uzmanība jāvelta globālajā tirdzniecībā gūto labumu sadalei, kā arī politiskajām diskusijām. ES ir jāiestājas par godīgiem globālās tirdzniecības nosacījumiem un ilgtspējīgu ekonomisko, sociālo un ekoloģisko attīstību.

(*) — REX/182 — “Globalizācijas sociālā dimensija”, 2005. gada marts;
— REX/198 — “PTO sestās ministru konferences sagatavošana”, 2005. gada oktobris;
— SOC/232 — “Profesionālās dzīves kvalitāte, ražīgums un nodarbinātība globalizācijas un demogrāfisko pārmaiņu apstākļos”, 2006. gada septembris;
— REX/228 — “ES izaicinājumi un iespējas saistībā ar globalizāciju”, 2007. gada maijs.

9.1.2 Īstenojot ES tirdzniecības politiku, mērķtiecīgāk jācenšas uzlabot sociālos un vides standartus visā pasaulē un jāatrod tāda politiskā pieeja, kas apvienotu individuālās intereses un solidaritāti un kas sniegtu labumu visiem. Jāturpina likvidēt beztarifu tirdzniecības šķēršļus, galvenokārt jomās, kurās Eiropas uzņēmumi tiek diskriminēti. Saistībā ar ārpakalpojumu iegādi citās valstīs Komiteja uzsver, ka jāuzlabo intelektuālā īpašuma aizsardzība.

9.1.3 Pateicoties pašreiz notiekošajām debatēm par klimata pārmaiņām, siltumnīcefekta gāzu emisijām un ilgtspējīgu attīstību, aizvien vairāk tiks pārvērtēti daudzi globalizācijas aspekti, tajā skaitā arī tirdzniecības jomā. Attīstības valstīs jau šobrīd sagaida lielāku palīdzību vai "iespēju veicināšanu" tīrāku tehnoloģiju izmantošanas jomā. Lielāka uzmanība tiks pievērsta tīrāka, energoefektīvāka transporta izmantošanai, īpaši — jūras transportam, ja šāds transporta veids būs piemērots. Vides apsvērumiem būs lielāka nozīme, pieņemot lēmumus par ražotņu izvietojuma vietām nākotnē un preču izplatīšanu. Tādēļ Komiteja aicina Komisiju veikt īpašus pētījumus (ja tādi līdz šim nav veikti) par tiem vispārējo debašu par klimata pārmaiņām aspektiem, kas saistīti ar tirdzniecību.

9.2 ES vispirms būtu jāapzinās un tad jānostiprina savas priekšrocības. Tieši iepriekš minētajām nozarēm ar vidēju tehnoloģiju pielietojuma līmeni bieži vien ir raksturīga spēja izstrādāt un ieviest jauninājumus. Līdztekus jāveic arī ieguldījumi jaunās nozarēs — gan materiālā, gan ideju veidā. Dažas no minētajām iespējām jau ir uzsvērtas 7. pamatprogrammā (2007-2012). Minētie centieni ir jāturpina un jāstiprina ⁽⁵⁾.

9.3 Ievērojot straujo attīstību, īpaši tādā jomā kā ārpakalpojumu iegāde citās valstīs, ir steidzami jāveic plašāka un diferencēta (atsevišķās nozarēs, reģionos) analīze. Vēl jo vairāk tādēļ, ka šajā atzinumā minētais pētījums sniedz vien ļoti vispārīgu priekšstatu un jaunākās attīstības tendences tajā nav ņemtas vērā.

9.3.1 Līdz ar pēdējām ES paplašināšanas kārtām ir pavērušās jaunas iespējas ārpakalpojumu iegādei jaunajās dalībvalstīs. Šī parādība ir rūpīgi jāizpēta, jo kā ieguvējas, tā arī zaudētājas ir ES dalībvalstis. Pieņemot, ka ārpakalpojumu iegādei jaunajās un potenciālajās dalībvalstīs ir labvēlīga ietekme uz kohēzijas stratēģiju, ir pašsaprotami izpētīt minētā procesa ietekmi uz attiecīgo ES finansēšanas instrumentu turpmāko pielietojumu.

9.3.2 Nav arī detalizētu pētījumu par ārpakalpojumu ietekmi uz nodarbinātību un darbaspēka kvalifikāciju.

9.3.3 Komiteja iesaka Komisijai uzsākt šādus pētījumus, kas ietvertu arī attīstības scenārijus tuvākā un tālākā nākotnē, iesaistot arī ieinteresētās puses. Uzņēmumu atbildīgo personu aptaujas liecina, ka situācija nav tāda, kā to atspoguļo tirdzniecības statistika.

9.3.4 Šāda analīze varētu būt arī daļa no nozaru apsekojumiem, kas tiek veikti saskaņā ar jauno rūpniecības politiku. Tie varētu kalpot par pamatu diskusijām nozaru sociālo partneru

⁽⁵⁾ Par šo jautājumu skatīt EESK atzinumu: INT/269 — "Septītā PTA pamatprogramma", 2005. gada decembris.

dialogā, tādējādi radot vēl vienu instrumentu pārmaiņu prognozēšanai un pārvarēšanai (par šo jautājumu skatīt vairākus Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvās komisijas/EESK atzinumus).

9.4 Lisabonas stratēģija sniedz būtiskas atbildes uz jautājumu, kā Eiropā risināt problēmas, kuras radījusi globālās tirdzniecības integrācija un Eiropas ražotņu pārvietošana uz ārvalstīm, kas notiek arvien biežāk. Šajā sakarā CCMi uzsver, ka jāveic šādi nozīmīgi uzdevumi, lai globalizācijas procesā Eiropa spētu pielāgoties un būtu konkurētspējīga:

- jāpabeidz iekšējā tirgus izveide un tas jāstiprina;
- īpaši jāveicina jauninājumu izstrāde un ieviešana;
- jāveicina nodarbinātība.

9.4.1 Iekšējā tirgus tālāka attīstība un paplašināšana ar nolūku optimizēt preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīvu apriti ievērojami palielinās konkurenci un līdz ar to arī stimulēs uzņēmējdarbību, inovācijas procesu un izaugsmi.

9.4.2 Iekšējā tirgus izveides pilnīga pabeigšana ir iespējama tikai gadījumā, ja pieņemtie tiesību akti ir patiešām atbilstīgi ieviesti un stājušies spēkā. Komisijai un Padomei ir jānodrošina, lai dalībvalstis nevilcinātu minēto procesu.

9.4.3 Tehnoloģiju izstrādei un inovāciju veicināšanai Eiropas Savienībā ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu Eiropas spēju konkurēt globālajā tirgū. Minētie pūliņi labvēlīgi ietekmēs augsti kvalificētu darba vietu pieaugumu ES un padarīs ES pievilcīgāku uzņēmējdarbības uzsākšanai un ieguldījumiem.

9.4.4 Lai veicinātu inovācijas procesu, nepieciešama vienkārša patenta reģistrācijas kārtība, kas nav saistīta ar lielām izmaksām. Pašreiz patenta, kas nodrošina izgudrojumu aizsardzību visā ES, ieguve ir saistīta ar lielākām izmaksām un ir sarežģītāka nekā patenta ieguve ASV. Ir jāievieš ekonomiski izdevīgs Kopienas patents.

9.4.5 Ir jāpieliek kopīgas pūles, lai iespējami ātrāk sasniegtu Lisabonas stratēģijas mērķi — 3 % no valstu IKP paredzēt ieguldījumiem pētniecībā un izstrādē. Kā liecina Komisijas 2007. gada 11. jūnijā publicētie svarīgākie rādītāji ekonomikas, tehnoloģiju un inovāciju jomā, 85 % gadījumu atpalcība minētā mērķa sasniegšanā izskaidrojama ar mazajiem ieguldījumiem, kurus veic uzņēmumi. Taču augstu pētniecības un izstrādes līmeni ES būs iespējams nodrošināt, ja izdosies panākt aktīvu privātā sektora iesaistīšanos apvienojumā ar apjomīgām publiskajām investīcijām. Tātad ES publiskajam sektoram (dalībvalstīm) jāturpina ieguldīt pētniecībā un izstrādē, lai attīstītos privāto uzņēmumu aktivitātes pētniecības un izstrādes jomā. Turklāt valdībām būtu jāstiprina inovatīva finansējuma politika ar nolūku veicināt ieguldījumus pētniecībā un izstrādē.

9.4.6 Ieguldījumi informācijas un komunikācijas tehnoloģijās Eiropā sekmētu efektīvu pārvaldību, kā arī ātru informācijas apmaiņu starp patērētājiem un tirgu. Par prioritāti jānosaka visaptveroša platjoslas tīmekļa pieejas tīkla attīstība.

9.5 Minētajā procesā īpaša nozīme ir nodarbinātības politikai. No vienas puses, ir jārod jaunas nodarbinātības iespējas tiem, kas zaudējuši darbu tāpēc, ka uzņēmumi iegādājas ārpakalpojumus citās valstīs, bet, no otras puses, ir jāsauglabā prasības attiecībā uz darba ņēmēju kvalifikāciju un viņu pielāgošanās spējām. Tieši tiem darba ņēmējiem, kuri darbu zaudē uzņēmējdarbības pārvietošanas dēļ, kļūst aizvien grūtāk sameklēt jaunu darba vietu. Vēl pirms dažiem gadiem jaunu darba vietu parasti varēja atrast 3 līdz 4 mēnešu laikā. Pašreiz darba meklējumi var ilgt vairākus gadus, jo darbietilpīga ražošana aizvien vairāk tiek pārvietota uz ārvalstīm un citas piemērotas iespējas gandrīz netiek piedāvātas. Eiropas ekonomikas konkurētspēja nav iedomājama bez elastīga, labi izglītota un motivēta darbspēka.

9.5.1 Tādēļ Komiteja arī šajā sakarā uzsver *Wim Kok* ziņojumā ⁽⁶⁾ iekļautos secinājumus par:

- darba ņēmēju un uzņēmumu pielāgošanās spēju palielināšanu, kas paplašina viņu iespējas savlaicīgi reaģēt uz pārmaiņām;
- lielāka cilvēku skaita iesaistīšanu darba tirgū;
- lielākiem un efektīvākiem ieguldījumiem cilvēku kapitālā.

9.5.2 Strauju pārmaiņu laikmetā tiek ieviestas jaunas tehnoloģijas, bet tās arī ātri noveco. Eiropas valstu valdībām ir jānodrošina, ka iedzīvotāji spēj pielāgoties jaunajiem apstākļiem, un

tādējādi jāpaver iespējas visiem. Ir steidzami nepieciešama mūsdienīga sociālā un darba tirgus politika, kas vērsta uz iespēju un nodarbinātības veicināšanu, nodrošinot prasmes un īstenojot pasākumus, kas veicinātu darbaspēka pielāgošanās un pārkvalificēšanās spējas, kā arī ģeogrāfisko mobilitāti. Lai īstenotu šo sarežģīto uzdevumu, dalībvalstīm īpaši svarīgi ir izstrādāt un īstenot valsts vispārējās un profesionālās izglītības politiku, kuras pamatā ir ieguldījumi apmācībā un mūžizglītībā, lai pavērtu cilvēkiem iespēju pielāgoties pārmaiņām un izmantot jaunu nozaru salīdzinošās priekšrocības. Kā uzsvērts Lisabonas stratēģijā, tam būtu jāaptver "jaunas pamatiemaņas, piemēram, IT pielietojuma prasmes, svešvalodas, tehnoloģiju kultūra, uzņēmējdarbības un sociālās iemaņas".

9.6 Ir ļoti svarīgi, lai ārpakalpojumu iegāde citās valstīs, kas ir saistīta ar kvalificētu darbinieku zaudēšanu, neizraisītu arī zinātnības aizplūšanu. Ir jāsauglabā vide, kas padara Eiropu par pievilcīgu vietu pētniecībai un izstrādei. Tādēļ ir jāpārskata universitāšu (galvenokārt dabaszinātņu un tehnisko studiju programmu) nozīme, to sadarbība Eiropas līmenī, kā arī universitāšu un uzņēmējdarbības sadarbība.

9.7 Eiropas konkurētspējas pamatā galvenokārt būs uz zināšanām balstīta, inovatīva ekonomika un solidārs sociālais modelis, kas veicina saliedētību. Eiropas konkurētspējas pamatā nevar būt zemi sociālie vai vides standarti.

Briselē, 2007. gada 26. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Dimitris DIMITRIADIS

⁽⁶⁾ *Wim Kok* vadītās darba grupas nodarbinātības jautājumos ziņojums/ 2003. gada novembris.
Darba grupa uzsāka darbu 2003. gada aprīlī un 2003. gada 26. novembrī iesniedza ziņojumu Komisijai. Komisija un Padome minētā ziņojuma secinājumus iekļāva abu iestāžu kopīgajā ziņojumā par nodarbinātību, kas tika adresēts Eiropas Padomes 2004. gada pavasara sanāksmei, kurā tika norādīts, ka nepieciešama konsekventa dalībvalstu rīcība, ievērojot darba grupas ierosinātās pamatnostādnes.